

TURKISH STUDIES

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

PROF. DR. HAMZA ZÜLFİKAR ARMAĞANI

Editors

Prof. Dr. Güner GÜLSEVİN

Doç. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Arş.Gör. Sibel ÜST

Volume
4/3
Spring

TURKISH STUDIES

Turkish Studies

International Periodical For The Languages, Literature and History of
Turkish or Turkic

ACADEMIC JOURNAL

PROF. DR. HAMZA ZÜLFİKAR ARMAĞANI

Turkish Studies Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.turkishstudies.net'e aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.

**Turkish Studies EBSCO, DOAJ ve MLA indeksleri tarafından
taranmaktadır.**

ISSN: 1308-2140

Volume 4/3 Spring 2009

GUEST EDITORS

Gürer GÜLSEVİN
Mehmet Dursun ERDEM
Sibel ÜST

Editor

Mehmet Dursun ERDEM

Associate Editor

Sibel ÜST

General Coordinator

Yavuz ÜNAL

Correspondence Coordinator

Fatih USLUER

Owner

Mehmet Dursun ERDEM

Manager

Yavuz BAYRAM

Associate Manager

Fikret USLUCAN

Board of Managers

Ebru SİLAHŞÖR - Bülent ŞİĞVA - Süleyman Kaan YALÇIN – Murat ŞENGÜL - Şahin
KÖKTÜRK - Şeyma B. KURAN - Münteha GÜL - Ahmet DEMİRTAŞ

Consulting Board

Marcel ERDAL - Gürer GÜLSEVİN - Leylâ KARAHAN - Ahmet BURAN
Atabey KILIÇ - Mehmet AYDIN - Musa DUMAN – Mehmet AYDIN
Hayati DEVELİ - Nurettin DEMİR - Emine YILMAZ - A. Fuat BİLKAN
Orhan KILIÇ - Ali AKAR - Şaban SAĞLIK - D. Ali TÖKEL – Mehmet KARA

Printmaker

Selim Orhan ÇİTAK

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

General Coordinator of Foreign Editors

Prof. Dr. Güner GÜLSEVİN

Representative of Foreign Country

USA	Robert DANKOFF
Germany	Marcel ERDAL-Zeki KARAKAYA
Greece	Fatih KEMİK
Japan	Yuu KURIBAYASHI
Norway-Swedish	Bernt BRENDEMOEN
England	Fikret TURAN
Albania	Xhemile ABDÛ
Central Asia	Seadet SHİKHİYEVA
Kazakhstan	Gülнар KOKUBASOVA
Kyrgyzstan	Ulanbek ALİMOV-Osman KÖSE
Azerbaijan	Vusale MUSALİ
Uzbekstan	Cabbar İŞANKUL
Halab-Aleppo (Syria)	Ahmet DEMİRTAŞ
Hungary	Bülent BAYRAM
Poland	Öztürk EMİROĞLU

Referees and Advisory Board

Prof. Dr. Güner GÜLSEVİN	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Marcel ERDAL	Frankfurt University
Prof. Dr. Han-woo CHOİ	Eurasia University
Prof. Dr. Bernt BRENDEMOEN	Oslo University
Prof. Dr. Robert DANKOFF	University Of Chicago
Ass. Prof. Yuu KURIBAYASHI	Okayama University
Prof. Dr. Walter ANDREVS	Washington University
Prof. Dr. Emine YILMAZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret TURAN	Manchester University
Prof. Dr. Ahmet BURAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan BOZ	Eskişehir Osmangazi Üniv.
Prof. Dr. Atabey KILIÇ	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DEVELİ	İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Leyla KARAHAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ	TOOB Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Metin EKİCİ	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Mukim SAĞIR	Erzincan Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin DEMİR	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan KILIÇ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK	Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ	Ege Üniversitesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Musa DUMAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Âbide DOĞAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Emel KEFELİ	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan AKAY	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail ÇETİŞLİ	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa APAYDIN	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZBALCI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT	Niğde Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Nüket ESEN	Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Songül TAŞ	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Fuat BİLKAN	TOBB Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan GENÇ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Yavuz ASLAN	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Zeki KARAKAYA	Goethe University-Ondokuz Mayıs Ü.
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN	Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AYDIN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet KARA	Fatih Üniversitesi
Prof. Dr. Menderes COŞKUN	Süleyman Demirel Üniv.
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK	Erzincan Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Alâattin KARACA	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Ali AKAR	Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Âlim GÜR	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Alimcan İNAYET	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Alparslan CEYLAN	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Arif BİLGİN	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL	Özbekistan Bilimler Akademisi
Doç. Dr. Enis ŞAHİN	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Enver TÖRE	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Fazıl GÖKÇEK	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. G. Gonca GÖKALP-ALPASLAN	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan SAZYEK	Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Halûk Harun DUMAN	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim TELLİOĞLU	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. İsmet EMRE	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Kemal TİMUR	Bozok Üniversitesi
Doç. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA	Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Kezban ACAR	Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet BEŞİRLİ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Doç. Dr. Mehmet NARLI	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ÖNAL	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa GENCER	Abant İzzet Baysal Üniv.
Doç. Dr. Müzeyyen BUTTANRI	Eskişehir Osmangazi Üniv.
Doç. Dr. Nesrin T. KARACA	Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Nurcan TOKSOY	Erzincan Üniversitesi
Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. O. Kemal TAVUKÇU	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Osman GÜNDÜZ	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Osman KÖSE	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Osman YILDIZ	Süleyman Demirel Üniv.
Doç. Dr. Rahim TARIM	Mimar Sinan GS Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan GÜLENDAM	Süleyman Demirel Üniv.
Doç. Dr. S. Dilek YALÇIN-ÇELİK	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban SAĞLIK	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup ÇELİK	Başkent Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar ŞENLER	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus BALCI	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ziya AVŞAR	Bozok Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI	Muğla Üniversitesi
Doç. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU	Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Şahin KÖKTÜRK	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz BAYRAM	Hitit Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ	Gaziantep Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOKSOY	Erzincan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ	İstanbul Arel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Aydın KIRMAN	Ordu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bekir ÇINAR	Niğde Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cafer ŞEN	Uşak Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cem Şems TÜMER	Erzincan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ercan ALKAYA	Fırat Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Erol KÖROĞLU	Boğaziçi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul AYDIN	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN	Erzincan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasan KOLCU	Kocaeli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hikmet KORAŞ	Niğde Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. M. Kayahan ÖZGÜL	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA	Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mesut TEKŞAN	Çanakkale Onsekiz Mart Ü.
Yrd. Doç. Dr. Metin ARIKAN	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN	Niğde Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muharrem DAYANÇ	Eskişehir Osmangazi Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ALTUN	Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ASLAN	Girne Amerikan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TANÇ	Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI	Ege Üniversitesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Yrd. Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK	Erciyes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Münteha GÜL	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nesime CEYHAN	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nesrin SİS	İnönü Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nuri SAĞLAM	İstanbul Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇAKIR	Çanakkale Onsekiz Mart Ü.
Yrd. Doç. Dr. Öztürk EMİROĞLU	Varşova Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Rıza OĞRAŞ	Mehmet Akif Ersoy Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA	Erzincan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Seval Şahin GÜMÜŞ	Mimar Sinan GS Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN	Fatih Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şeyma B. KURAN	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şevkiye KAZAN	Mehmet Akif Ersoy Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Tacettin ŞİMŞEK	Atatürk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Tarık ÖZCAN	Fırat Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yasemin MUMCU AY	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yunus AYATA	Cumhuriyet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zehra GÖRE	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zeki ÇEVİK	Balıkesir Üniversitesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Editörden ...

Turkish Studies, Türklük bilimine hayatını adanmış bilim adamlarının öğrencilerine “*hocalarını anma, hocalarına bir de Armağan sayısı hazırlayarak teşekkür etme*” fırsatını vermeye devam ediyor.

Türk dili alanında kitaplar, makaleler yazmış, bildiriler sunmuş, panel, konferans ve seminerlerde alanına ait bilgilerini halkla, öğrencileriyle, Türkologlarla paylaşmış olan hocamız **Prof.Dr. Hamza ZÜLFİKAR** Beyefendi'nin emekliliğini bir “**Armağan**” sayısı çıkararak da kutlamak istedik. Bu sayı, hocamızın bizlere ve Türklük bilimine harcadığı emeklerine “teşekkürlerden bir demet” olarak ortaya çıktı. Hiçbir “Armağan” ile hocamızın hakkının ödenemeyeceğini öğrencileri bilir. Biz arkadaşlarımızla birlikte **Turkish Studies** dergisinin 16. sayısını hocamızın adına çıkarmayı düşündüğümüzde, hocamızın bütün dünyadaki arkadaşlarına, öğrencilerine ulaşıp makale isteme yoluna gitmedik. O türlü bir “Armağan” da muhakkak daha sonra kendisine lâyık bir biçimde çıkarılacaktır. Biz, Türklük bilimi alanında dünyada “en çok sayıda okuyucuya sahip” ve “rahatlıkla ulaşılabilen” dergilerden biri olan “**Turkish Studies**”in bir sayısını hocamıza armağan ederek, yine bilimsel çalışmalara adanacağını bildiğimiz/gördüğümüz “şerefli emeklilik hayatı”na başlarken kendisine bir teşekkür edebilme mutluluğunu yaşamak istedik.

1979 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Türk Dili Kürsüsü'ne girdiğim günden beri öğrencisi olduğum hocam, bizler için hocadan çok öte bir büyüğümüz oldu. Hem akademik, hem sosyal hem de psikolojik gelişmelerimizde en yakınımızdaki yol göstericimiz, koruyucumuz, kollayıcımız oldu... Öğrencim dediklerine o kadar güvenirdi ki, her ortamda savunucumuz oldu... Limanımız oldu... Babamız oldu.

“*Hakkı ödenemeyecek hocamızın emeklilik günlerinde taptaze bir enerji ile üreteceklerini dört gözle **bekliyoruz.***” diyerek haddimizi aşmış olabiliriz. Ne yapalım, hocamız bizleri böyle yetiştirdi. Hep bizler kendisinden **bekledik.** Ama bu sefer başka bir temennimiz daha var. Allah hocamız ve ailesine sağlıklı, huzurlu, mutlu bir emeklilik hayatı versin.

Gürer GÜLSEVİN

Haziran-2009

Turkish Studies
*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4 /3 Spring 2009

PROF. DR. HAMZA ZÜLFİKAR ARMAĞANI

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

MURAT KÜÇÜK

PROF. DR. HAMZA ZÜLFİKAR'IN
ÖZ GEÇMİŞİ VE ESERLERİ

SHAHLA ABDULLAYEVA

FAHİRİ UĞURLU'NUN "ŞEYH SANAN" HİKAYESİ
FAKHRI UGHURLU'S «SHAikh SANAN» STORY
1-9

EMİN AĞAYEV

MİRALİ SEYİDOV'UN TÜRK MİTOLOJİSİNE AİT ARAŞTIRMALARI
INVESTIGATIONS OF MIRALI SEYIDOV ABOUT TURKISH MYTHOLOGY
10-19

HASAN AKAY

'OKUMA'NIN YENİDEN OKUNMASI: BİLE BİLE OKUMAK - 'İLE BİLE OKUMAK'
A NEW ASPECT TO 'READING': READING BY TAKING NOTICE OF WHAT IS MEANT - READING
THROUGH DIFFERENT ASPECTS
20-41

FATMA AKÇAOĞLU-ZEKİ KARAKAYA

ÜBERSETZUNGSFERTIGKEIT, ÜBERSETZUNGSVERGLEICH UND IHRE ANWENDUNG
IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT
TRANSLATION ACQUISITION, TRANSLATION COMPERISON AND IST USAGE
IN FOREIGN LANGUAGE COURSES
42-59

M. FATİH ALKAYIŞ

ÇAĞDAŞ TÜRK ŞİVELERİ ARASINDA AKTARMA MESELELERİ
(YENİ UYGUR TÜRKÇESİ – TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖRNEĞİ)
THE TRANSLATING PROBLEMS OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS
(BETWEEN THE NEW UYGUR TURKISH DIALECT AND TURKEY TURKISH DIALECT)
60-70

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

SELÇUK ALTUNTAŞ

ASTIRHAN'DA JÖN TÜRK TARAFTARI BİR TATAR YAYIN ORGANI:
MIZAN GAZETESİ VE İZAHLI FİHRİSTİ
A JOUNG TURK SUPPORTER TATAR PERIODICAL IN ASTRAKHAN:
MIZAN (BALANCE) NEWSPAPER AND ITS ANNOTATED INDEX
71-153

İSMAİL ARSLAN

İNGİLİZ KONSOLOS RAPORLARI IŞIĞINDA XIX. YÜZYIL ORTALARINDA
DRAMA SANCAĞI'NDA TÛTÛN YETİŞTİRİCİLİĞİ VE TİCARETİ
ACCORDING TO THE BRITISH CONSULATE REPORTS TOBACCO CULTIVATION AND TRADE IN THE
SANJAK OF DRAMA DURING THE MID 19TH CENTURY
154-178

ABDULSELAM ARVAS

ÂŞIKLAR ÇAY EVİ: GÛNÛMÛZ VAN ÂŞIKLIK GELENEĞİNDEN BİR FASIL
THE CAFE OF THE BARDS: A CHAPTER FROM TODAY'S MINISTRELSY
TRADITION IN THE CITY OF VAN
179-196

AHMET ATASOY- M. DURSUN ÇİTÇİ

ELAZIĞ ŞEHİRİ'NİN NÛFUS ÖZELLİKLERİ VE ÇEVRENİN
TOPLUM SAĞLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
DEMOGRAPHIC TRAITS OF THE CITY, ELAZIĞ (CHATACTERISTICS) AND EFFECTS OF THE
ENVIRONMENT ON THE SOCIETY'S HEALTH
197-226

GÖNÛL AYAN

ANADOLU SAHASINDA YAZILAN BAZI "YUSUF U ZÛLEYHA"
MESNEVİLERİNDE SEBEB-İ TELİFLER
ANATOLIA IN THE FIELD OF PRINTED SOME
"YUSUF U ZULEYHA" MESNEVI OF THE SEBEB-I TELIF
227-272

ERHAN AYDIN

KÖL TİĞİN VE BİLGE KAĞAN YAZITLARINDAKİ AMGA (AMGI) KORGAN ÜZERİNE
ON AMGA (AMGI) KORGAN IN THE INSCRIPTIONS OF BİLGE KHAN AND KÖL TİĞİN
273-282

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

ABDULLAH BAĞDEMİR

“ADALET MÜLKÜN TEMELİDİR” ÖZDEYİŞİ ÜZERİNE
ON “JUSTICE IS THE BASIS OF PROPERTY”
283-296

ALİ GALİP BALTAOĞLU

BİR VALİ HAKKINDA ATATÜRK'E YAZILMIŞ ŞİKAYET MEKTUBU (DİLEKÇESİ) VE
DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ
A COMPLAINT LETTER ABOUT A MAYOR
297-310

ŞAHİN BARANOĞLU

“ÇEŞTEPE” ADI HAKKINDA
ON THE NAME OF “ÇEŞTEPE”
311-318

HÜSEYİN BAYDEMİR

FAZIL YOLDAŞOĞLU'NUN LEYLA İLE MECNUN HİKAYESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
A STUDY OF LEYLA AND MECNUN BY FAZIL YOLDAŞOĞLU
319-337

NERGİS BİRAY

KAZAK TÜRKÇESİNDE MODAL SÖZ (KELİMENİN DOKUZUNCU TÜRÜ MÜ?)
MODAL WORDS OF KAZAKH TURKISH
338-361

GÜLCAN ÇOLAK BOSTANCI

KİŞİLERE İSİM VERMENİN SAHNE ARKASI
THE BACKSTAGE OF THE PERSONIFICATION
362-375

ŞERİF ALİ BOZKAPLAN

ANADOLU AĞIZLARINDA GÜZEL ADLANDIRMA ÖRNEKLERİ
IN ANATOLIAN DIALECTS BEAUTIFUL NAMING EXAMPLES
376-396

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

TUNCAY BÖLER

KUTADGU BİLİG'DE AHLAKLILIK, SOYLULUK VE SEÇKİNLİK İFADE EDEN SÖZLER
WORDS REFERRING TO MORALITY, NOBILITY AND SELECTNESS IN KUTADGU BILIG
397-418

MUHSİNE BÖREKÇİ

TÜRK DİLİ EDEBİYATI VE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN YETİŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE
DİLBİLİM VE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
TEACHING OF LINGUISTICS AND TURKISH IN THE PROCESS OF EDUCATION OF THE TEACHERS
OF TURKISH AND TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
419-429

AHMET BURAN

SOVYET TÜRKOLOJİSİ VE BİRİNCİ TÜRKOLOJİ KURULTAYI
SOVIET TURCOLOGY AND THE FIRST TURCOLOGY GENERAL ASSEMBLY
430-444

ALİ CİN

AVRAM GALANTİ'NİN "TÜRKÇEDE ARABİ VE LÂTİN HARFLERİ VE İMLÂ MESELELERİ"
ADLI ÇALIŞMASI
THE ISSUE "ARABIAN AND LATIN LETTERS IN TURKISH LANGUAGE AND ORTHOGRAPHY
PROBLEMS" BY ABRAHAM GALANTE
445-491

SALİM CONOĞLU

ZİYA OSMAN SABA'NIN YURDU:EV
ZİYA OSMAN SABA'S HOMELAND: HOUSE
492-511

İBRAHİM ETEM ÇAKIR

İNEBAHTI (LEPANTO) SAVAŞI VE OSMANLI DONANMASININ YENİDEN İNŞASI ÜZERİNE
BAZI BİLGİLER
İNEBAHTI (LEPANTO) WAR AND SOME INFORMATION ON THE RECONSTRUCTION OF THE
OTTOMAN FLEET
512-531

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

MEHMET SURUR ÇELEPİ
HATAY'DA HIZIR İNANIŞLARI
BELIEFS HIZIR (DEUS EX MACHINA) IN HATAY
532-549

KÜRŞAT ÇELİK
565 NUMARALI KARAHİSAR-I SAHİB ŞER'İYYE SİCİLİ'NİN TANITIMI VE FİHRİSTİ
1839-1840 (H. 1255-1256)
KARAHİSAR-I SAHİB SHARIA RECORDS NO 565 PRESENTATION AND INDEX 1839-1840
(H.1255-1256)
550-582

ÇULPAN ZARİPOVA ÇETİN
TATAR FOLKLOR VE HALK EDEBİYATINDA KAYIN AĞACI
BEECH TREE IN TATAR LITERATURE AND FOLKLORE
583-601

TURHAN ÇETİN
BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE SON TÜRK GÖÇÜNÜN (1989)
SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ
THE SOCIO-ECONOMIC OUTCOMES OF THE LAST TURKISH MIGRATION (1989) FROM BULGARIA
TO TURKEY
602-632

SELÇEN ÇİFTÇİ
KELİME ÇAĞRIŞIMLARININ CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE GÖSTERDİĞİ TEMEL
NİTELİKLER ÜZERİNE BİR DENEME
AN ESSAY ABOUT BASIC QUALITIES OF WORD ASSOCIATIONS THAT POINTS OUT GENDER
VARIABLE
633-654

SELAHATTİN ÇİTÇİ
HALİDE EDİP ADIVAR'IN FEMİNİST VE SEMİTİK BİR OPERASI: KENAN ÇOBANLARI
A FEMINIST AND SEMITIC OPERA OF HALIDE EDIP ADIVAR: KENAN ÇOBANLARI
655-668

SİNAN ÇİTÇİ
MEHMET AKİF'İN ŞİİRLERİNDE BABA OĞUL İLİŞKİSİ
THE RELATION BETWEEN FATHER AND SON IN THE POEMS OF MEHMET AKİF
669-680

Turkish Studies
*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4 /3 Spring 2009

NİLGÜN ÇÖL

XVI. YÜZYILA KADAR GALATA'DA KENTSEL DOKUYU ETKİLEYEN FAKTÖRLER
THE FACTORS THAT EFFECT ON URBANS' STRUCTURE IN GALATA
UNTIL XVITH CENTURY
681-695

ROBERT DANKOFF-ÇEV.NURETTİN GEMİCİ

EVLIYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NİN ÖNCEKİ BASKISINDA YER ALMAMIŞ OLAN
"MUM SÖNDÜRMEK" ANLATISI
ON TRADITION OF "CANDLE BLOWING"
696-702

HALİL İBRAHİM DELİCE

TÜRKÇENİN ÖNCÜL EKLİLİĞİ VE TÜRKÇEDE ÖNCÜL EK TAŞIYAN YAPILAR
PREFIXES IN TURKISH AND STRUCTURE WHICH HAVE PREFIXES
703-716

TAZEGÜL DEMİR

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUMA ALIŞKANLIKLARI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA (GAZİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)
A SURVEY ON READING HABITS OF PROSPECTIVE TEACHERS FOR ELEMENTARY SCHOOL'S
SECOND GRADE (CASE OF GAZİ UNIVERSITY)
717-745

AHMET DİNÇ-RAMAZAN ÇAKIR

18. ASIR ŞAİR-MÜTEFEKKİRLERİNDEN AZADİ VE MAHTUMKULU'NUN SOSYO-
EKONOMİK DÜŞÜNCELERİ
SOCIO-ECONOMIC THOUGHT OF AZAD-I AND MAHTUMKULU IN 18TH CENTURY
746-765

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

ŞAZIYE DİNÇER

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “AD + DURUM BİÇİMBİRİMİ + İLGEÇ” YAPISINDAKİ İLGEÇ
ÖBEKLERİNİN İŞLEVLERİ
FUNCTIONS OF THE PREPOSITION GROUPS IN WHICH "NOUN+CASE FORM+PREPOSITION"
CONSTRUCTION IN TURKEY TURKISH”
766-807

SÜLEYMAN EFENDİOĞLU

AĞRI İLİ AĞIZLARI
AĞRI PROVINCE’S LOCAL DIALECTS
808-840

GENCİANA ABAZI EGRO

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ANLAM VE KELİME DEĞİŞMELERİNE İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR
MÜNASEBETİYLE
STUDIES ON MEANING AND WORD CHANGES IN WORLD AND TURKEY
841-870

JASARAL ENSEPOV

DOMBRA-EĞİTİM KAYNAĞI
DOMBRA-SOURCE OF EDUCATION
871-887

İLHAN ERDEM

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ BİR KAYNAKÇA DENEMESİ
A BIBLIOGRAPHY ESSAY ON THE TEACHING TURKISH TO THE FOREIGNERS
888-937

SERPİL ERSÖZ

SANCAKLI YÖRÜKLERİ AĞZINDA BİR AYRINTI: +CA VE +CIK
A DETAIL IN DIALECT OF SANCAKLI YURUKS: +CA AND +CIK
938-951

MESUT ERŞAN

HÜSEYİN FEVZİ BEY’İN, ENVER PAŞA-İSLAM İHTİLAL CEMİYETLERİ İTTİHADI - ANADOLU
ARASINDAKİ İLİŞKİLERE DAİR RAPORU
THE REPORT OF HUSEYİN FEVZİ BEY ON THE RELATIONS BETWEEN ENVER PAHSA-THE UNION
OF ISLAMIC REVOLUTIONARY COMMITTEES AND ANATOLIA
952-975

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

BURAK GÖKBULUT

TAHİR İLE ZÜHRE HİKÂYESİ (KIBRIS TÜRK VARYANTI)'NİN
YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ
STRUCTURAL EXAMINATION OF THE FOLK STORY OF "TAHİR İLE ZÜHRE
(CYPRUS TURKISH VARIANT)"
976-990

Aziz GÖKÇE

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDEN OSMANLI TÜRKÇESİNE
DUDAK UYUMU VE ÜNSÜZ UYUMU
THE CONSONANT AND LABIAL HARMONY THROUGHOUT
OLD ANATOLIAN TURKISH AND OTTOMAN TURKISH
991-1012

SAADETTİN GÖMEÇ

KIRIM BÖLGESİNDE İLK TÜRKLEŞME FAALİYETLERİ
ACTIVITIES OF TURKIZATION IN CRIMEAN REGION
1013-1023

ABDÜLKADİR GÜL

XVI. YÜZYILDA ANTAKYA KAZASI'NİN DEMOGRAFİK YAPISI
THE DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF ANTIOCH TOWN IN XVI. CENTURY
1024-1066

GÜRER GÜLSEVİN

ANADOLU AĞIZLARINDA ETNİK (BOYSAL)
ÖZELLİKLER VE ÇEPNİ AĞIZLARI ÜZERİNE
ON THE ETHNIC CHARACTERISTICS OF ANATOLIAN DIALECTS AND ÇEPNİ DIALECTS
1067-1080

AHMET GÜNŞEN

GAZİANTEP AĞZININ ŞEKİL BİLGİSİNİ BELİRLEYEN TEMEL ÖZELLİKLER
MAIN CHARACTERISTICS DETERMINING THE MORPHOLOGY OF GAZİANTEP DIALECT
1081-1123

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

MEHMET HAZAR

TÜRKOLOJİDE KULLANILAN İŞARETLER
SYMBOLS THAT ARE USED IN TURCOLOGY
1124-1159

ALİ ŞAMİL HÜSEYİNOĞLU

TÜRK HALKLARININ BİRLİĞİ İÇİN SAVAŞAN BİR BİLİM ADAMI VEYA DİLCİ
ABDULLA ŞERİFOV
SCIENTIST OR LINGUIST ABDULLA SHARIFOV WHO FOUGHT FOR THE UNITY OF TURKIC NATIONS
1160-1173

ALPAY İĞCİ

KOSOVA TÜRKÇESİNDE BAZI YENİ EĞİLİMLER
SOME NEW VIEWS IN KOSOVA TURKISH
1174-1182

ALİMCAN İNAYET-ADEM ÖGER

UYGUR TÜRKLERİNİN MİTOLOJİK, DİNİ VE TARİHİ KADIN KAHRAMANLARI ÜZERİNE
A STUDY ABOUT MYTHOLOGICAL, RELIGIOUS AND HISTORICAL HEROINES
IN UYGHUR TURKS
1183-1198

BİROL İPEK

DİVÂNÜ LUGÂTİ’T-TÜRK’TE GEÇEN ENKLİTİK EDATLARI
ENCLITICS IN DİVÂNÜ LUGÂTİ’T-TURK
1199-1212

O. B. JALİLBEYLİ

JAPON DİLİNDE GRAMATİKAL ZAMAN KATEGORİSİ:
(AZERBAJCAN DİLİYLE MÜKAYESELİ ŞEKİLDE)
THE GRAMMAR TENSE CATEGORIES IN JAPANESE LANGUAGE
(IN COMPARISON WITH AZERBAIJANI LANGUAGE)
1213-1228

SPARTAK KADIU - XHEMİLE ABDIU

TÜRKÇE YAPIM EKLERİNİN ARNAVUTÇADA YAPIM EKLERİNE ETKİSİ
THE INFLUENCE OF TURKISH SUFFIX ON ALBANIAN LANGUAGE SUFFIX
1229-1241

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

HAYRULLAH KAYHA

KARAMANLICA BİR ZARF-FİİL EKİ: {-INCAS}
A GERINDIUM {-INCAS} IN CARAMANIAN
1242-1252

ÜNAL KALAYCI

TSALKA (PARMAKSIZ) URUMLARI AĞZINDA RUSÇA KELİMELER
RUSSIAN WORDS IN TSALKA (PARMAKSIZ) URUMS DIALECT
1253-1261

ALSU KAMALIEVA

AYAZ İSHAKI'NİN ESERLERİNDE EĞİTİM
EDUCATION IN AYAZ ISHAKI'S WORKS
1262-1280

FUNDA KARA

EDAT VE ZARF ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER
SOME IDEAS ON PREPOSITION AND ADVERBS
1281-1300

MEHMET KARA

TÜRK CUMHURİYETLERİ VE OTUZ DÖRT HARFLİ ORTAK LATİN ALFABES
TURKIC REPUBLICS AND THIRTY-FOUR LETTER COMMON LATIN ALPHABET
1301-1310

ADNAN KARABEYOĞLU

PERİFRASTİK ÇİFTLERDE ANLAM AYIRICI HUSUSLAR VE SEMANTİK HİYERARŞİ ÜZERİNE
ON DISTINCTIVE SEMANTICAL FEATURES OF PERIPHRASTIC DOUBLET'S AND THEIR SEMANTICAL
HIERARCHY
1311-1325

FERHAT KARABULUT

DÜNYA DİLBİLİMİ TARİHİ İÇİNDE DİVAN-U LÜGATİ'T-TÜRK'ÜN YERİ VE ÖNEMİ
THE PLACE AND THE IMPORTANCE OF DIVAN-U LUGATİ'T-TURK IN HISTORY OF
LINGUISTICS WORLD
1326-1342

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

FEVZİ KARADEMİR

-MA OLUMSUZLUK BİÇİMBİRİMİNİN “KİP”LE İLGİSİ VE OLUMSUZ FİİL ÇEKİMLERİNİN
ADLANDIRILMASI SORUNU
THE RELATION OF NEGATIVE MORPHEME “-MA” WITH MODALS AND THE PROBLEM OF NAMING
THE CONJUGATION OF NEGATIVE VERBS
1343-1374

ERDAL KARAMAN

RUSÇA'DAKİ TÜRKÇE ÖDÜNÇLEMELER
BORROWINGS FROM TURKISH IN RUSSIAN LANGUAGE
1375-1392

EBRU KAVAS

HASAN ALİ TOPTAŞ'IN “UYKULARIN DOĞUSU” ROMANININ ÇOK KATMANLI YAPISINA
BETİMSEL BİR BAKIŞ
A VIEW ON TO DESCRIBE THE MULTI-LAYERED STRUCTURE OF ,“UYKULARIN DOGUSU”
BY HASAN ALI TOPTAS
1393-1407

ZEKİ KAYMAZ

KUTADGU BİLİG HAKKINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN YAYINLAR ÜZERİNE BİR DENEME
ON KUTADGU BILIG
1408-1422

AHMET KIRKKILIÇ-SEDAT MADEN

HIZLI OKUMA İÇİN YAPILANDIRICI BİR MODEL ÖNERİSİ: HIZLI OKUMA VE ANLAMI
YAPILANDIRMA (PROF. DR. FİRDEVŞ GÜNEŞ)
A CONSTRUCTIVIST MODEL PROPOSAL FOR SPEED READING: SPEED READING AND
CONSTRUCTING THE MEANING
1423-1436

GÜRAY KIRPIK

HAÇLI SEFERLERİ TARİHİNİN KAYNAKLARI
THE SOURCES OF THE HISTORY OF THE CRUSADING CAMPAIGNS
1437-1452

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Raşit KOÇ

DÜZELTME (İNCELTME, UZATMA) İŞARETİNİN KULLANIMI İLE İLGİLİ TARTIŞMALAR
DISCUSSIONS ABOUT THE USE OF CIRCUMFLEX ACCENT
1453-1468

ZEYNEP KORKMAZ

ALFABE DEVRİMİNİN TÜRK TOPLUMU ÜZERİNDEKİ SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİLERİ
THE SOCIAL AND CULTURAL EFFECTS OF ALPHABET REVOLUTION
ON TURKISH SOCIETY
1469-1480

BAKTYGUL KULAMSHAEVA

Ç. AYTMATOV'UN ATADAN KALGAN TUYAK HİKAYESİNDE EŞİT OLMAYAN ZAMAN
DİLİMLERİ İLİŞKİLERİ
UNEQUAL PERIODS OF TIME RELATIONS IN THE STORY "ATADAN KALGAN TUYAK"
BY C. AYTMATOV
1481-1499

ALÂEDDİN MEHMEDOĞLU

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KARIŞIK TÜRLÜ BAĞIMLI BİRLEŞİK CÜMLE
IN TURKEY TURKISH COMPLEX COMPOUND SPECIED DEPENDENT
COMPOUND SENTENCE
1500-1540

ABDULHAKİM MEHMET

UYGUR HALK DESTANLARI ÜZERİNE ÇİN'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE
ELEŞTİREL DEĞERLENDİRİLMESİ
A CRITICAL EVALUATION OF UYGHUR EPICS STUDIES IN CHINA
1541-1564

AYVAZ MORKOÇ

SEVİNÇ ÇOKUM'UN "ROZALYA ANA" HİKAYESİNDE KIRIM TÜRKLERİNİN GÖÇ
HADİSESİ VE VATAN SEVGİSİ
THE IMMIGRATION AND PATRIOTISM OF CRIMEAN TURKS IN THE STORY "MOTHER ROSALIA" BY
SEVINC COKUM
1565-1576

HÜSEYİN KAHRAMAN MUTLU

BALIKESİR ÇEPNİLERİ VE AĞIZ ÖZELLİKLERİ
BALIKESIR CEPNIES AND THEIR ACCENT PROPERTIES
1577-1605

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

MEHMET VEFA NALBANT

ÇOK DİLLİLİK VE TAŞIYICI DİL KAVRAMLARI BAĞLAMINDA SİİRT MERKEZ AĞZI VE BAZI
TÜRKÇE SÖZCÜKLERİN DURUMU
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONCEPT OF BILINGUALISM AND CARRIER LANGUAGE
DIALECT OF SİİRT CENTER AND STATUS OF SOME TURKISH WORD
1606-1621

AHMET OCAK

SELÇUKLU MEDRESELERİNİN MAĞRİB VE ENDÜLÜS ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
EFFECTS OF SELJUK MADRASSAS ON ANDALUSIA AND MAGRIB
1622-1647

NESLIHAN ÖKSÜZ

İki AYRI ÜNİVERSİTENİN SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI
ANLATIM ÇALIŞMALARINDA TÜRKÇEYİ KULLANMA BECERİLERİNİN
TESPİTİ VE KARŞILAŞTIRMASI
DETERMINATION AND COMPARISON OF SKILLS ON USING TURKISH LANGUAGE WITHIN WRITTEN
EXPRESSIONS FOR CLASSROOM TEACHER SECTION'S STUDENTS
IN TWO SEPARATE UNIVERSITY
1648-1661

FAİK ÖMÜR

İKİNCİ YABANCI DİL ÖĞRENİRKEN ANA DİLDEN VEYA BİRİNCİ YABANCI DİLDEN
KAYNAKLANAN OLUMSUZ AKTARIMLAR
THE DEFINITION OF MOTHER TONGUE AND FOREIGN LANGUAGE WAS WRITTEN SHORTLY AND
THEN THE PROBLEMS WHICH AROSE WHILE THE LANGUAGE LEARNERS WERE USING THE
NATIVE AND FOREIGN LANGUAGE
1662-1679

KÜRŞAT ÖNCÜL

TÜRK KÜLTÜRÜNDE AV CEZA İLİŞKİSİ
HUNT AND PENALTY RELATION IN TURKISH CULTURE
1680-1688

KÜRŞAT ÖNCÜL

MANAS DESTANI'NDA SİHİRSEL DÜŞÜNÜŞ SİSTEMİ
MAGIC THOUGHT IN MANAS EPIC
1689-1696

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

Emin ÖZDEMİR

RUSYA'NIN KAZAKİSTAN'DA UYGULADIĞI KÜLTÜR SİYASETİNE ÖRNEK OLARAK
“DALA VİLAYETİ GAZETESİ”
THE PROCEDURE THAT RUSSIAN APPLIES TO KAZAKHSTAN CULTURE POLITIC TO GIVE AN
EXAMPLE “DALA VILAYETI NEWSPAPER”
1697-1715

ZÜLKÜFLİ ÖZDOĞAN

KIRGIZ TÜRKÇESİNDE İLK HECEDEKİ ÜNLÜ- ÜNSÜZ (VK) SES GRUPLARININ DEĞİŞMESİ
VE İKİNCİL UZUN ÜNLÜLERİN OLUŞMASI
IN KYRGYZ TURKISH, IN THE FIRST SYLLABLE THE CHANGE OF VOWEL- CONSONANT PHONEME
GROUP AND FORM SECONDARY LONG VOWELS
1716-1729

MUNA YÜCEOL ÖZEZEN

TERCİH ET- VE YEĞLE- (YEĞ TUT-, YEĞ BUL-, YEĞ GÖR-) FİİLLERİNİN
SÖZ DİZİMSEL ÖZELLİKLERİ
SYNTACTIC PROPERTIES OF TERCİH ET- AND YEĞLE-
(YEĞ TUT-, YEĞ BUL-, YEĞ GÖR-) IN TURKEY TURKISH
1730-1743

CAN ÖZGÜR

NECATİ İLE HÜSEYN-İ BAYKARA'NIN KULLANDIĞI ATASÖZLERİ VE
DEYİMLER ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA
A COMPARISON ABOUT PROVERBS AND IDIOMS USED BY NECATİ AND
HÜSEYN-İ BAYKARA
1744-1754

ÖMER ÖZKAN

TASAVVUFİ MESNEVİLERDE SIKLIKLA İŞLENEN BİR MOTİF: SEFER / SEYAHAT
A MOTIF THAT FREQUENTLY DEALT WITH IN SUFISTIC MESNEVIS: TRAVEL/JOURNEY
1755-1778

SELİM HİLMİ ÖZKAN

TÜRK TARİHİNİN KIRILMA NOKTASI: ZENTA FACIASI
BREAKING POINT OF TURKISH HISTORY: ZENTA CLAMITY
1779-1793

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

ŞABAN ÖZ

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA MEDENİYET TASAVVURLARI
–AHMET AĞAOĞLU (1869-1939) ÖZELİNDE-
THE CIVILIZATION CONCEPTS IN THE FIRST PERIOD OF TURKISH REPUBLIC
–IN THE PRIVACY OF AHMET AĞAOĞLU(1869-1939)-
1794-1803

RİDVAN ÖZTÜRK

AFGANİSTAN TÜRKMENLERİNİN FERHENGİ ENCÜMENİ VE GÜNEŞ DERGİSİ
CULTURE GUILD OF AFGHANISTAN TURKOMANS AND JOURNAL OF GUNESH
1804-1818

RASİM ÖZYÜREK

TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARINDANTÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNEGELEN TÜRK SOYLU
YABANCI UYRUKLUÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENİMLERİNDE KARŞILAŞTIKLARI
SORUNLAR
THE PROBLEMS ENCOUNTERED IN LEARNING TURKISH BY FOREIGN STUDENTS OF
TURKIC ORIGIN COMING FROM TURKIC STATES AND COMMUNITIES TO TURKISH
UNIVERSITIES
1819-1862

İHSAN SAFİ

EDEBİYATÇI SİYASETÇİ İLİŞKİSİ
THE RELATION OF LITERARY MAN AND POLITICIAN
1863-1878

MUSTAFA SARICA

FORMES VERBALES NOMINALISEES EN TURC ET EN FRANÇAIS
VERBAL NOUNS IN TURKISH AND FRENCH
1879-1902

YAĞMUR SAY

KARAKEÇİLİ AŞİRETİ VE ESKİŞEHİR'E İSKANİ İLE
KUYUCAK KARYESİ'NDEKİ ÖZBEKLİ CEMA'ATI
KARAKEÇİLİ TRIBE AND OZBEKLİ TROOP IN KUYUCAK VILLAGE WITH
HOUSING TO ESKİSEHIR
1903-1954

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

AHMET TURAN SİNAN-SEZGİN DEMİR

METİN DİLBİLİMSEL YÖNTEMLER IŞIĞINDA TAHSİN YÜCEL'İN "AYNA"
ADLI ÖYKÜSÜNÜN OKUNMASI
THE PERUSAL OF TAHSİN YUCEL'S STORY "AYNA (MIRROR)"
IN THE LIGHT OF THE TEXT LINGUISTIC METHODS
1955-1974

NESRİN SİS-BEKİR GÖKÇE

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ÇOCUK ÖYKÜLERİNDE YANSIMALAR VE KALIP SÖZLER
ONOMATOPOEIAS AND SET PHRASES IN GULTEN DAYIOGLU'S CHILDREN STORIES
1975-1989

ÖMER SOLAK

ZİYA PAŞA'NIN TERCİ-i BEND'İ VE TANZİMAT NESLİNDE İLK TEREDDÜTLER
ZİYA PASHA'S TERCİ-I BEND AND FIRST HESITATIONS IN TANZİMAT GENERATION
1990-2006

HASAN ALİ ŞAHİN

ESKİ ASUR TOPLUMUNDA ÇOCUKLARA AD VERME GELENEĞİ
IN THE OLD ASSYRIAN SOCIETY THE TRADITION OF GIVEN NAMES
2007-2019

HATİCE ŞAHİN

KAŞGARLI'DAN GÜNÜMÜZE ORGAN İSİMLERİYLE KURULMUŞ DEYİMLER
IDIOMS ARE MADE THE NAMES OF THE ORGAN FROM KASGARLI TO TODAY
2020-2036

İSMET ŞANLI-MUSTAFA FIRAT TÜMER

XVI. YÜZYIL DİVAN ŞAİRİ UBEYDİ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE
DİVANI'NDAKİ TASAVVUFİ UNSURLAR
XVITH CENTURY DIVAN POET UBEYDİ'S LIFE, LITERARY CHARACTER AND
THE MYSTIC ISSUES INN HIS DIVAN
2037-2071

ARZU ŞEYDA

MUALLİM NACİ'NİN TÜRKÇE ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ
MUALLİM NACİ'S THOUGHTS CONCERNING TURKISH
2072-2080

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

TUNCA POYRAZ TACOĞLU

KOSOVALI TÜRKLERİN SOSYO-EKONOMİK DURUMLARI,
EKONOMİK SORUNLARI VE TÜRKİYE'DEN BEKLENTİLERİ
SOCIO-ECONOMIC STATUS, ECONOMIC PROBLEMS AND
EXPECTATIONS FROM TURKEY OF KOSOVIAN TURKISH PEOPLE
2081-2111

ERSİN TERES

ORTA TÜRKÇEDE 'ZİRH, KALKAN' ANLAMI TAŞIYAN BAZI SÖZCÜKLER
SOME WORDS WHICH MEAN ARMOR AND SHIELD IN MIDDLE TURKIC
2112-2118

BAHİR SELÇUK

18. YÜZYILA AİT BİR MECMUADA ÜSKÜDAR
ÜSKÜDAR, ACCORDING TO A MECMUA IN THE 18TH CENTURY
2119-2132

AHMET TOKSOY

KİTAB-I DİYARBEKİRİYYE'YE GÖRE KARA YÜLÜK OSMAN BEY
KARAYULUK OSMAN BEY BASED ON THE KİTAB-I DİYARBEKKİRİYYE
2133-2158

SELAHATTİN TOLKUN

KIRGIZCA -GXLA EKİNİN MENŞEİ
THE ORIGIN OF THE -GXLA SUFFIX IN KYRGYZ
2159-2170

ERSOY TOPUZKANAMIŞ

TÜRKÇE EĞİTİMİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN İMLA BAŞARILARI
THE ORTHOGRAPHIC ACHIEVEMENT OF THE STUDENTS' OF
TURKISH TEACHING DEPARTMENT
2171-2189

LAN-YA TSENG

HARF İNKILABINDAN BUGÜNE KADAR
TÜRKÇE KELİMELERİN İMLASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
SPELL OF THE SOON REVOLUTION LETTER WORD
ON THE EVALUATION TURKISH LANGUAGE
2190-2204

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

FİKRET TÜRKMEN-BURAK GÖKBULUT
KIBRIS TÜRK HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
THE QUALITY AND EVALUATION OF CYPRUS TURKISH FOLKLORE STUDIES
2205-2237

KERİME ÜSTÜNOVA
“BAK-” EYLEMİYLE KURULU EKŞİLTİLİ CÜMLE TÜRÜ ÜZERİNE
ON THE ELLIPTICAL SENTENCES WITH THE VERB “BAK-”
2238-2246

ÖMER YAĞMUR
ABDURRAHMÂN EL-BİSTÂMÎ VE XVI. YÜZYILDA YAPILMIŞ
BİR İLİMLER ANSİKLOPEDİSİ TERCÜMESİ:
TERCEME-İ KİTÂB-I FEVÂİHÜ’L-MİSKİYYE Fİ’L-FEVÂTİHİ’L-MEKKİYYE
ABDURRAHMÂN EL-BİSTÂMÎ AND A TRANSLATION OF AN ANSİKLOPEDIA WRITTEN IN
XVITH CENTURY:
TERCEME-İ KİTÂB-I FEVÂİHÜ’L-MİSKİYYE Fİ’L-FEVÂTİHİ’L-MEKKİYYE
2247-2263

CEVDET YAKUPOĞLU
GERMİYANOĞULLARI MUHİTİNDE AHİLER VE ZAVİYELERİ
AKHIS AND ZAVIYES (SMALL DERVISH LODGE) IN GERMİYANOĞULLARI DISTRICT
2264-2285

MUSTAFA YENİASIR
SÜLEYMAN ULUÇAMGİL’İN KIBRIS TÜRK ŞİİRİNDEKİ YERİ
SULEYMAN ULUÇAMGİL’S PLACE IN THE TURKISH CYPRIOT POETRY
2286-2299

YAHYA YEŞİLYURT
ALİ EMİRİ’NİN YEMEN ISLAHINA DAİR GÖRÜŞLERİ
ALI EMİRİ’S VIEWS ON THE REFORMATION OF YEMEN
2300-2321

Turkish Studies
*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 4 /3 Spring 2009

MUSTAFA YILDIZ

NOGAY TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞINDAKİ DİVANÜ LUGATİ’T-TÜRK KAYNAKLI
OĞUZCA KELİMELELER
OĞHUZ TURKISH WORD, DIWAN LUGAT AT-TURK SOURCE,
IN NOGAY TURKISH VOCABULARY
2322-2337

AYŞE YILMAZ

CÜMLENİN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN OLUMLULUK-OLUMSUZLUK
KATEGORİSİ ÜZERİNE
ABOUT THAT THE POSITIVENESS AND NEGATIVENESS CATEGORY WHICH IS USED IN
CLASSIFICATION OF SENTENCE
2338-2350

YASİN YUSUPCAN

TÜRK KÜLTÜRÜNÜN ÇİN KÜLTÜRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
THE EFFECTS OF TURKISH CULTURE ON CHINESE CULTURE
2351-2370

ERDOĞAN BOZ

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ÖZNE DURUM BİÇİMBİRİMİ ALABİLİR Mİ?
DOES THE “SUBJECT” CONNECT WITH CASE MORPHOME IN TURKEY TURKISH
2371-2377

ZÜHAL KÜLTÜRAL

DİL BİLGİSİ TERİMLERİ SÖZLÜKLERİ VE
TERİMLERİN KULLANIMINDA GÖRÜLEN AKSAKLIKLAR
THE MATTERS OF USING GRAMMAR TERMS DICTIONARIES AND TERMS
2378-2389

MEHMET SARI-VEDAT BALKAN

KAZİM MEÇİ’NİN KARAÇAY TÜRKÇESİ “YARALI DAĞKEÇİSİ”
(JARALI JUGUTUR) MANZUMESİ
KAZİM MEÇİ’S POEM WITH KARACHAY TURKISH: YARALI DAG KECISI
(JARALI JUGUTUR)
2390-2410

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

BERNA AKYÜZ SİZGEN

MİTHAT CEMAL KUNTAY VE YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA
İSTANBUL'UN KÜLTÜR, SANAT, BASIN, EDEBİYAT DÜNYASI
THE CULTURE AND ART OF THE ISTANBUL, TO MİTHAT CEMAL'S THREE ISTANBUL
AND THE STORIES OF THE YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU
2411-2431

SÜLEYMAN DOĞAN

İLKÖĞRETİM'DE ZORUNLU EĞİTİME GEÇİŞTE PLANLAMA VE MEKAN
YETERSİZLİĞİ
LACK OF SUFFICIENT PLANNING AND INFRASTRUCTURE TO COMPULSORY
EDUCATION
IN PRIMARY SCHOOL IN TURKEY
2432-2444

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

ABDULLAH MESUT AĞIR

MUHYİ ED-DİN B. ABD EZ-ZAHİR, TEŞRİF EL-EYYÂM VEL-'USÛR Fİ SİRET EL-MELİK
EL-MANSÛR, NŞR.: MURAD KÂMİL, KAHİRE 1961, 419 S.
2445-2450

ŞAHABETTİN GEDİK

NECATİ DEMİR, MEHMET DURSUN ERDEM: HAZRET-İ ALİ CENKLERİ, ANKARA 2007,
411 S. DESTAN YAYINLARI, TÜRK DESTANLARI DİZİSİ ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ: ISBN:
978-9944-788-00-7
2451-2453

EBRU SİLAHŞÖR

ÜSTÜNOVA, KERİME (2008); TÜRKİYE TÜRKÇESİ AD İŞLETİMİ (BİÇİM BİLGİSİ), KESİT
YAYINLARI, İSTANBUL
2454-2458

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 /3 Spring 2009*

VEYSEL ŞAHİN

PROF. DR. RAMAZAN KORKMAZ (2008), AYTMAOV ANLATILARINDA ÖTEKİLEŞME
SORUNU VE DÖNÜŞ İZLEKLERİ, GRAFİKER YAYINLARI, 226 S. ANKARA
2459-2464

PINAR VURSUN

NECATİ DEMİR, MEHMET DURSUN ERDEM, SİBEL ÜST: EBÂ MÜSLİM-NÂME, ANKARA
2007, C. I 514 S., C. II 529 S. (DESTAN YAYINLARI, TÜRK DESTANLARI DİZİSİ ESKİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ) ISBN: 978-9944-788-05-2
2465-2472

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 3 Spring 2009*

UYGUR TÜRKLERİNİN MİTOLOJİK, DİNİ VE TARİHİ KADIN KAHRAMANLARI ÜZERİNE

*Alimcan İNAYET**

*Adem ÖGER***

ÖZET

Türk kültür tarihinde, erkek kahramanların yanı sıra kadın kahramanların gerek mitolojik anlatmalarda gerekse diğer sözlü kültür ürünlerinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Uygur Türklerinin mitolojik anlatmaları başta olmak üzere, destan, efsane ve halk şiirinde de çeşitli kadın kahramanlar yer almaktadır. Bu makalede, Uygur Türklerinin sözlü kültür yaratmalarında yer alan mitolojik, dinî ve tarihî kadın kahramanlarından bazıları tanıtılıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uygur, mitoloji, kadın kahramanlar.

A STUDY ABOUT MYTHOLOGICAL, RELIGIOUS AND HISTORICAL HEROINES IN UYGHUR TURKS

ABSTRACT

In the history of Turkish culture, it is known that both heroes and heroines are important in mythological narratives and other oral culture narratives. The different heroines have found in especially mythological narratives of Uighur Turks, epic, legend and folk poems. In this article, some of mythological, religious and historical heroines, that have found in oral culture of Uighur Turks, will be introduced and interpreted.

Key Words: Uighur, mythology, heroines.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, alim1962@hotmail.com

** Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, ademoger@gmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Uygur Türklerinin mitolojik sisteminde, destanlarında, efsanelerinde ve halk şiirinde birçok kadın kahraman yer almaktadır. Bazı sözlü kültür ürünleri, kadın kahramanların hayatları etrafında teşekkül etmiştir. Bu sözlü yaratmalardan bir kısmında kadın kahramanların İslâmiyeti yaymak için Budistlerle olan mücadeleleri anlatılırken, bir kısmında da Çin-Mançu yönetiminin zulüm ve işkencelerine karşı mücadeleleri anlatılmaktadır. Ayrıca bazı sözlü yaratmalarda, bu kadın kahramanların kültür-medeniyet kahramanı olarak Türk kültür tarihine etki ve katkıları anlatılmaktadır. Bu makalede, Uygur dinî-mitolojik sisteminde, destan, efsane ve halk şiirinde yer alan bu kadın kahraman tipleri değerlendirilecektir.

1. Mitolojik Kadın Kahramanlar:

Uygur Türklerinin sözlü anlatmalarında yer alan mitolojik kadın kahramanlardan biri Umay Ana'dır. Umay¹, Türk mitolojik sisteminde yer alan önemli tanrılardan biridir. Türk mitolojisiyle ilgili araştırmalar, "Tanrı" kavramının gökle yerin birliği şeklinde düşünülen ilahî düzenle ve bu düzeni yaratıp yaşatan ulu güçle bağlı olarak ortaya çıktığını göstermektedir.² Yer ile göğün aslında bir olduğu, bunların sonradan ayrıldığı ile ilgili mitler –Uygur Türklerindeki "Yer ve İlahi Öküz", Kazak Türklerindeki "Gök Nasıl Yükseldi", Salurlardaki "Huda'nın Gök ve Yeri Üfleyerek Yaratması", Tuygunlardaki "Gök ile Yerin Oluşması", Moğollardaki "Gök ile Yerin Oluşması", Mançulardaki "Tanrının Dünyayı

¹ Umay kelimesinin etimolojisi ile ilgili çeşitli görüşler vardır: Fuzuli Bayat "Umay" sözcüğünün "um + ay" şeklindeki terkipten oluştuğunu ve Ay merkezli inanç sisteminden çıktığını belirtmiştir. (*Türk Mitolojik Sistemi* 2. İstanbul, Ötügen Neşriyat, 2007, s. 77.). Çinli Türkologlara göre ise, Umay kelimesi um ve ay kelimesinden oluşmuştur. Um kelimesi ise kadının cinsel organını ifade eden am/em kelimesinin fonetik değişimden sonra aldığı biçimdir. Ay kelimesi de kadın cinselliğini ve kadınlığı ifade eder. O halde, Umay "döllenip doğuran kadın ilah" demektir. Türklerin taptıkları "döllenip doğuran kadın ilah", cinselliğe tapınma düşüncesi temelinde ortaya çıkmıştır (Niu Ruji, Eski Uygur Yazılarıyla Yazılmış Metinler Kılavuzu, Şinciang Helk Neşriyatı, Urumçi, 1997, s. 307-308). "Tatar Mifları" adlı kitapta, kadınların cinsel organları (Eski Türkçede ömmü, bugün de Kazaklarda ammy (amy) ile bağlı temel kelimeler ve inançların köklerinin Umay ilahesine bağlandığı ileri sürülmüştür. Mişer Tatarları "akraba" (tugankay), "kardeş" (karindeşkey) gibi çok yakın kişilere "amy" derler. Bunun Umay (Imay, Amıy)'la ilişkisi vardır. N. İsenbet, bu kelimenin "ama", "eme", "imi", "emeci", "emecek", "imçek" kelimelerinin kökünde de "analık" anlamının yattığını ve onların hepsinin de eski anaerkil dönemine dayandığını düşünür (Tatar Mifları, Beşençe Kitap, Tataristan Kitap Neşriyatı, Kazan, 1996, s. 25-26).

² Celal Beydili, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 2005, s. 534

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Yaratması” başlıklı mitler³ bu tezi destekler niteliktedir. Altay Yaratılış mitlerinde Ülgen ve Karahan’a yaratma emrini veren Ana da bunu teyit etmektedir. Uygur Türklerinin “Esmâ Peri” mitinde şöyle denilmektedir: “Gökyüzü meleklerinin padişahı, bütün meleklerden güzelmiş ve gökyüzünün yedinci katında yaşamış. Tabiattaki bütün olaylar, bu meleğin keyfindeki değişimlere göre gerçekleşmiştir. Yani, bu melek gözünü açsa, güneş doğup bütün kâinat aydınlanırmış; uyusa, bütün kâinat karanlığa bürünürmüş; ağlasa, yağmur yağarmış; gülse, kar yağarmış; ağzını açsa fırtına çıkarmış; nefes alsa rüzgâr çıkarmış. Kaşını çatsa hava bozulurmuş; sinirlense yeryüzü sallanırmış; kaşını oynatsa gök kuşağı meydana gelirmiş. Bundan dolayı ona ‘Esmâ Peri’ demişler.”⁴ Buradaki “Esmâ Peri”, yani “göklerin perisi” Gök Tanrı’dan başka bir şey değildir. Esmâ Peri ile Mitolojik Ana arasındaki ilişki de gayet açıktır. Eğer yer ile göğün başlangıçta bir olduğu hakkındaki görüş doğru ise, gök ile yerin ayrılmasıyla, aslında tek olan Ulu Ana veya Mitolojik Ana Gök Tanrı ve Yer-Su Tanrısı olarak ikiye ayrılmış olmalıdır. O zaman Gök Tanrı ve Yer-Su Tanrısının Ulu Ana/Mitolojik Ana (Ana Yayaçı) gibi hem yaratıcı hem yok edici, hem hayat verici hem öldürücü, hem verici hem alıcı özelliklerini ortak kökene dayandırabiliriz. Yaratıcı Gök Tanrı’dan Güneş Tanrı, Ay Tanrı, Yıldız Tanrısı, Ülgen, Kayrahan; Yer-Su Tanrısı’ndan Umay/May Ene/Payana/Bayana/Ayısıt, dağ, nehir ve orman iyeleri ortaya çıkmıştır. Yok edici Gök Tanrı’dan Yıldırım Tanrısı, Şimşek Tanrısı, Ejderha, Erlik; Yer-Su Tanrısından Albastı/Al Karısı/Yalmavuz/Celbegen/Mestan Kempir/Kara Umay ortaya çıkmıştır. Bütün bu tanrılar, ilahlar ve iyeler, Ulu Ana/Mitolojik Ana’nın hem yaratıcı hem yok edici, hem yaşam verici hem öldürücü, hem erkek hem dişi özelliklerini taşırlar. Yer-Su Tanrısından biri olan Umay da hem koruyucu (Ak Umay) hem yok edici ölüm meleği (Kara Umay) fonksiyonuna sahiptir. Umay, Türk mitolojik sisteminde kadın ve çocukların koruyucusu değil, aynı zamanda hayvanların, kabilenin de koruyucusudur. Onun bu koruyuculuk fonksiyonu aynı zamanda onun kahraman, savaşçı yönüne de işaret eder. Altay-Sayan halklarında Umay’ın sembolik tasvirinin ok ve yaydan oluşması da bunu göstermektedir.⁵ Burada ok ve yayın Oğuz Kağan Destanı’ndaki ve Türk siyasi-diplomasi tarihindeki yerini hatırlamak gerekir. Çocukları kötü ruhların

³ Çin’deki Altay Dil Ailesine Mensup Milletlerin Efsane ve Hikayeleri. (Zhongguo A er tai Yuxi Zhu Minzu Shenhua Gushi), Editör: Man Douhu, Milletler Neşriyatı, Pekin, 1997, s. 30, 57, 96, 145, 208, 248.

⁴ Uyğur Helk Epsane-Rivayetleri (Kök Yallick Böre), Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi, 2006, s. 7.

⁵ Fuzuli Bayat, Türk Mitolojik Sistemi 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 54.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

saldırısından korumak için kullanılan bıçak, hançer, makas ve tüfekler, Umay'ın silahları ya da Umay ile özdeşleştirilmiş silahlar olmalıdır. Teleutlar may-ene (Yani Umay Ana)yi dalgalı gümüş saçlı, gökteki gökkuşağından inen ve altın yayı sayesinde çocukları koruyan, genç, güzel bir kadın (bazen genç kız) olarak düşünürler.⁶ G. V. Dlujevskaya, Kudırge Kayası'nda bulunan bir tasvirde, çocukların ve savaşçıların koruyucusu, bereketin tanrıçası, tanrıça Umay'ın üç boynuzlu, süslü başlı kadın olarak tasvir edildiğini belirtir. G. V. Dlujevskaya'ya göre, buradaki Üç Müstü Bay Oni (Üç Boynuzlu Kutsal Ana), Orhon kitabelerine yansıyan "kutsal ana" Umay'la paralellik arz etmektedir.⁷

Kadınların savaşçılığıyla ilgili ise, Merlin Stone şöyle der: "Savaşçı ya da avcı, yiğit asker ya da keskin nişancı olarak saygı gören kadın tanrı, bazen en 'alışılmadık eril' niteliklere sahip gösterilir, gücünün ve yiğitliğinin O'nu uçuklaştırdığına, tinsel açıdan anormalleştirdiğine inanılır.⁸ Bazı efsaneler, kadını savaşlarda önder, güçlü ve yürekli bir savaşçı olarak tanımlar. Sonraları klasik Yunan edebiyatının Amazonlar adıyla andığı kadın askerle ilgili sayısız kayıt, Tanrıça'ya yiğit bir savaşçı olarak tapınıldığını göstermektedir.⁹

Uygur Türklerinin sözlü anlatmalarında Umay sevgi ilahı, hamile kadınların taptıkları ilah ve küçük çocukları koruyan ilah olarak anlatılmaktadır:

"Âlemin üzeri, yaratıcı Tanrının yaşadığı yer olup, nurlu ve parlak bir mekânmış. Üstteki parlak mekân ile alttaki karanlık yer arasında Umay varmış. O, evlâtlarına toprak ve su veren 'baht ilahı' olarak bilinirmiş. 'Umay İlahi', aynı zamanda sevgi ilahı, hamile kadınların taptıkları ilah ve küçük çocukları koruyan ilah olarak da kabul edilirmiş."¹⁰

Dinî-mitolojik varlık olan Umay'ın koruyucu ve bu görevin gereği olan kahramanlık ve savaşçılık fonksiyonu halk edebiyatının çeşitli türlerinde farklı şekillerde işlenmiş, dallandırılmış ve

⁶ L.P.Potapov, "Etnografik Verilerin Işığında Eski Türklerin Tanrısı Umay", Çev. Mufaffak Duranlı, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 1**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1996, s. 225.

⁷ G.V. Dlujevskaya, "Kudırge Kayası" Eski Türklerdeki Umay Tasvirleri Sorununa Bir Bakış, Çev. Mufaffak Duranlı, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 1**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1996, s. 235 – 237.

⁸Merlin Stone. **Tanrılar Kadınken**. Çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınları, İstanbul, 2000, s. 24.

⁹Merlin Stone, **age.**, s. 35.

¹⁰ Abdükerim Rahman, **Yipek Yurtdiki Epsane-Rivayetler**, Şinciang Helk Neşriyati, Ürümqi, 1999, s. 35.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

zenginleştirilmiştir. Uygur Türklerinin “Ana Kovuk Hekkide”¹¹ adlı efsanesinde, halkını korumak için yalmavuzla savaşan “ana”; “Çın Tömür Batur” destanında ağabeyini korumak için tek başına bir orduyla savaşan “Mehtumsula” Umay’ın Uygur sözlü kültüründeki yansımalarıdır.

2. Dinî Kadın Kahramanlar:

Uygur Türkleri arasında İslamiyet’in kabul edilmesi 9. yüzyılda başlamış ve 14. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹² Müslüman olan Uygur Türklerinin Budistlerle yaptıkları savaşlarda, kahramanlık gösteren pek çok erkek ve kadın kahraman hakkında çeşitli efsaneler oluşmuştur. Bu efsanelerin sözlü gelenekten derlenip, tek bir metin olarak yazıya geçirilmesiyle de menkıbe türünün ilk örnekleri oluşmuştur. Bir başka ifadeyle, “Türklerin İslam kültür çevresine dâhil oldukları IX. yüzyıldan sonra, oluşan yeni kültürel zemin üzerinde, önemli dinî şahsiyetlerin hayatları, gösterdikleri kerametler ile Müslüman olmayanlarla yapılan savaşlarda kahramanlık gösteren alperenler etrafında menkıbe tarzı pek çok anlatı oluşmaya başlamıştır. Başlangıçta sözlü kültür ortamında meydana getirilen, daha sonra derlenerek yazıya geçirilen bu anlatılar, Kitab-ı Dede Korkud’da görüldüğü gibi zaman zaman eski destan geleneğinin özelliklerini önemli ölçüde sürdürürler.”¹³

Müslüman Uygur Türklerinin Budistlerle yaptıkları savaşta öne çıkan ve sözlü anlatılarda yer alan dinî ve tarihî kadın kahramanlardan biri Kızılçı Hanım’dır. Kızılçı Hanım, Müslüman Uygur Türklerinin Hotenli Budistlerle yaptıkları savaşta, saraydaki kızları da yanına alarak savaş meydanında büyük kahramanlık göstermiş ve sonunda şehit düşmüştür. Onun savaşta gösterdiği kahramanlık ve ölümüyle birlikte gerçekleşen keramet efsanelerde şöyle anlatılmaktadır:

“Orda Hanım’ın güzellikte güneş ile yarışan, kıvraklıkta aydan geri kalmayan Kızılçı Hanım adında, cesur ve bahadır bir kızı varmış. Orda Hanım’ın Hotenli kâfirler ile savaştığı günlerde, Kızılçı Hanım başkalarının engellemeye çalışmasına rağmen, saraydaki

¹¹ “Ana Kovuk Hakkında” isimli efsane metni için bk. Alimcan İneyet, **Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/Celmoğuz**, İzmir, 2007, s. 92-98.

¹² Uygur Türkleri arasında İslamiyetin yayılışı hakkında geniş bilgi için bak. Zekeriya Kitapçı, **Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslâmiyet**, Yedi Kubbe Yayınları, Konya, 2004, s. 171-231; **Cuŋgo Uyğur Tarihi ve Medeniyeti Tetkikati**, Şinciang Halk Neşriyatı, Ürümqi, 1998, s. 73-80.

¹³ Filiz Kılıç, Mustafa Arslan, Tuncay Bülbül, **Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin)**, Ankara, 2007, s. VII.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

kızları yanına alıp, eline kılıç, mızrak ve kalkan alarak kâfirler ile savaşmış.

Kızılçı Hanım, savaşta erkek gibi giyinmiş. Onun bahadırılığı ve gayreti, savaşta çivikliği hiçbir yığıttan geri kalmamış. Orda Hanım, kızının olağanüstü bir şekilde savaşmasına içinden sevinip dua etmiş. Müslümanlar ise “Maşallah” demişler. Kâfirler savaş meydanında böyle bir bahadırın olmasından büyük korkuya kapılmışlar. Kızılça Hanım, kendi safına her saldırdığında koşulsuz kırk adım geriye çekilmişler. Düşmanlar, Kızılçı Hanım’ı bir çaresini bulup öldüremezlerse, kendilerinin bu savaştan galip çıkamayacaklarını anlamışlar ve ona tuzak kurmaya karar vermişler.

Kızılçı Hanım’ın cesurca savaşıp kâfirleri tir tir titretmesi müslümanları çok sevindirmiş, kâfirleri kaygılandırmış. Kızılçı Hanım, düşmanın dikkatini çektiğini bilse de, kendini çemberin dışına atmadan, durmaksızın düşmanın üzerine saldırmış. Kâfirler geriye çekilir gibi yapmışlar ve iki nişancı, Kızılça Hanım’ın iki eline nişan alarak ok atmış. O anda tıpkı gökyüzünden gürültüyle dolu yağıyor gibi Kızılçı Hanım’ın elinden kılıcı ve mızrağı düşmüş. O bir hamleyle kılıcını alarak kâfirler ile biraz daha çarpışıp yavaş yavaş geri çekilmiş, kendi mevzine geri çekildiğinde, kâfirler üşüşerek üzerine gelmeye başlamışlar.

Kızılçı Hanım’ın eline saplanan oklar zehirle sulandırıldığı için, zehir onun vücuduna işlemiş ve kendinden geçmeye başlamış. Kızılçı Hanım, aniden attan düşerek yere yığılmış. Müslümanların mevzi uzak olduğu için, onu hemen kurtaramamışlar. Çünkü kâfirler sürekli üzerine gelmeye devam ediyorlarmış. Kızılçı Hanım, kâfirlerin kan damlayıp duran kılıcına ve çirkin suratına öfkeyle bakarak, yerden kalkmaya çalışsa da yerinden kıpırdamamış. Düşmanın vahşet dolu eline düşmek kaş ile göz arasındaymış. Kâfirlerden korkmayı onuruna yediremeyen Kızılça Hanım, ne yapacağını bilemeyerek, bir göğe bir yere bakıp Allah’a sığınmış. Aniden yer yarılmış ve Kızılça Hanım’ı koynuna alarak kapanmış. Kâfirler, bu kerameti görünce şaşırıp kalmışlar ve ne yapacaklarını bilemeyerek öfkeyle yere bakmışlar ve geri çekilip gitmişler.

O günden sonra Müslümanlar, Kızılça Hanım’ı koynuna alan yere gelerek, dua ederek dilekte bulunur olmuşlar. Hacet sahipleri, isteğinin yerine gelmesini dilemiş; hastalar, hastalıktan kurtulmayı diler, çocuksuz kadınlar, çocuk sahibi olmayı diler olmuşlar. Bu adet, günümüze kadar devam edip gelmiştir.”¹⁴

¹⁴ Uygur Helk Rivayetleri (Şehsler, Vekeler Hekkidiki Rivayetler) 3, Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Ürümçi, 1998, s. 207-209.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bu efsanede “güneş ile yarışan”, “aydan geri kalmayan güzelliği”, “savaşta erkek gibi giyinmesi”, “cesur”, “çevik”, “bahadır”, “yiğit” özelliği, “kılıç” ve “mızrak” kullanması, duasının kabul olup “yerin yarılması” ve “onu koynuna alması” gibi belirli özellikler açısından Kızılçı Hanım, Umay Ana’yı hatırlatmaktadır. Umay da güzeldir, koruyucudur, yay ve ok kullanmaktadır ve savaşçıdır. Ulu Ana/Mitolojik Ana/Toprak Ana’nın türevidir. Dolayısıyla toprağa dönebilmektedir.

Müslümanlarla Budistler arasında yapılan çeşitli savaşlarda, Uygur kadınları namuslarını korumak için büyük zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Uygur Türklerinin bu konuda en büyük kadın kahramanlarının başında Emçek Hocam gelmektedir. Hotenli Budistlerle yapılan savaşta, düşmanların bebeklerini emzirmek zorunda kalan ve namusuna leke geldiğini düşünerek, göğüslerini kesip atan Emçek Hocam hakkında çeşitli efsaneler oluşmuştur. Bunlardan biri şöyledir:

“Çok eskiden, çetin geçen bir savaşta çok insan ölmüş, bazıları yaralanmış. Düşmanlar, o civardaki hürmet edilen bir anneyi tutarak, kendilerinin annesiz kalan yavrularını emzirmeye zorlamışlar. Aradan çok geçmeden, halk tekrar hücum edip düşmanları kovmuş. Bu anne, bunun üzerine “Düşmanların çocuğunun emdiği memeyi taşımaya gerek yok!” diyerek memelerini kesip atmış. Kesip attığı memenin düştüğü yer, daha sonra mezara dönüşmüş. İnsanlar, bu anneye hürmet nedeniyle, bu mezara ‘Emçekhocam’ demişler.”¹⁵

Bu efsanede, Emeçek Hocam’ın Umay’ın çocukları koruyucu ve bereket verici fonksiyonu yansıtılmıştır. Bilindiği gibi, Umay da koca memeli olarak tasvir edilir. Çocuklar onun memelerini emerek beslenir ve hayat bulurlar. Dede Korkut Kitabı’nda Boğaç Han’ın ölümcül yarasının iyileşmesinde anne sütünün oynadığı rol de Umay’ın koruyucu ve hayat verici fonksiyonuyla ilgilidir.

Uygur Türklerinin bugüne kadar Emçek Hocam’a saygı göstermesi ve tapmasının kökünde Umay anlayışı bulunmaktadır. Günümüzde, Turfan’ın Toksun kasabasında bulunan Emçek Hocam’ın mezarı, önemli ziyaret yerlerinden biridir ve göğsüyle ilgili bir hastalığı olan kadınlar, bu mezarı ziyaret etmektedir.¹⁶

Uygur Türkleri arasında, çeşitli kerametleri anlatılan kadın kahramanlardan biri de Büvi Rabia’dır. Büvi Rabia, Uygur Türkleri

¹⁵ Uygur Helk Epsane-Rivayetleri (Kök Gümbez), Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi, 2006, s. 122.

¹⁶ Rahile Davut, “Uygurların Mezar Kültürü Üzerinde Bir Araştırma”, Akt. Alimcan İnyet, Milli Folklor, S. 60, 2003, s. 207–208.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

arasında “Hazreti Mollam” olarak bilinen Kaşgarlı Mahmud’un annesidir. Onun hakkında anlatılan efsanelerden biri şöyledir:

“Büvi Rabia, Hazreti Molla (Mahmut Kaşgari)’nin annesiymiş. O, yaşarken kâbeyi hacetmek için yaya olarak yola çıkmış. Kâbeye varmaya üç günlük yol kaldığında, Büvi Rabia’nın bu arzusu Allah tarafından karşılık bulmuş ve Allah, kâbeye “Sen önüne var” diye emir vermiş. Allah’ın emriyle kâbe gökyüzüne yükselip, Büvi Rabia’nın önüne gelerek havada asılı kalmış. Böylece, Büvi Rabia’nın isteği karşılık bulmuş ve o yurduna “büvilik (Hacı)” namıyla dönmüş.

Çok geçmeden vefat etmiş ve şimdiki mezarına defnedilmiş. Bu memlekette Şükür Bay adında bir çoban varmış. Günlerden bir gün hayvanlarını otlatmak için sürüp Büvi Rabia’nın mezarının önüne gelmiş. Hayvanlar kabrin yanına gelince, yarısı bir tarafa, yarısı başka bir tarafa ayrılmış gitmiş. Ertesi gün aynı olay tekrarlanmış. Bunun üzerine Şükür Bay, “Ha! Bu, bir büyüğün mezarıymış. Dilsiz hayvan bile bu mezara hürmet edip, onun üzerinden geçmedi.” diyerek bu mezarın üzerini düzelterip etrafına duvar örmüş. O günden sonra Büvi Rabia’nın mezarının önünden geçen herkes, atlı ise mezarın yanına geldiğinde atından inerek dua edip yoluna devam eder olmuş. Bu mezarın kerametinden, burada yaşayan halk, hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden yaşamış.”¹⁷

Yukarıdaki anlatmada da görüldüğü gibi, dinî kadın kahramanlardan biri olan Büvi Rabia, çeşitli kerametleriyle temayüz etmiş ve günümüzde mezarı önemli ziyaret yerlerinden biri olan dinî şahıslardan biridir.

3. Tarihî Kadın Kahramanlar

Doğu Türkistan toprakları, 1759 yılında Çin-Mançu yönetimi tarafından istila edilmiştir. 1759’daki ilk Çin-Mançu istilasından sonra işgal kuvvetleri büyük kısmı İli vilayetinde olmak üzere genç-yaşlı, kadın-erkek ayırt etmeksizin binden fazla insan öldürmüş, yüz binlerce kişiyi sürgüne göndermiş; bunun yanında halkın mallarını müsadere edip şehirleri tahrip etmişlerdir.¹⁸

1864 yılında bağımsızlıklarına kavuşan Doğu Türkistan halkı, Yakup Bey yönetiminde “Şarkî Türkistan İslâm Devleti”ni kurmuşlardır.¹⁹ Yakup Bey’in 1877 yılında ani ölümü üzerine çıkan

¹⁷ Abdükerim Rahman, **Yipek Yurtidiki Epsane-Rivayetler**, Şinciang Helk Neşriyati, Ürümcü, 1999, s. 116-117.

¹⁸ Bu konuda geniş bilgi için bk. İsa Yusuf Alptekin, **Doğu Türkistan Davası**, Ortağ Yayınları, İstanbul, s. 115-124.

¹⁹ Baymirza Hayit, **Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara 1995, s. 144-149.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

taht kavgaları sonucunda ülke parçalanmış ve 1878 yılında ülke yeniden işgal edilmiştir.²⁰ Doğu Türkistan toprakları 18 Kasım 1884 tarihinde Çim imparatorunun emri ile Çin'in 19. vilayeti olarak "Şinciang" adıyla anılmış ve bu kelime "yeni hudut", "yeni kazanılan yer", "yeni dominyon" anlamındadır.²¹ Bu "İkinci Mançu İstilasası" 1911 yılına kadar devam etmiştir. Aynı yıl Çin-Mançu İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla, kargaşadan istifade edip ülke idaresini ele geçiren bazı valiler Doğu Türkistan'da zulüm ve işkenceyi sürdürmüşlerdir. Bu valilerden Chin-Shu-Jen'in (1928-1933) zulüm ve işkencelerine dayanamayan halk, 1931 yılı Şubat ayında Kumul vilayetinde Hoca Niyaz Hacı ve Salih Dorga gibi kişiler önderliğinde ayaklanmıştır. Kumul ayaklanmasının başarıyla sonuçlanması neticesinde, ayaklanmalar Doğu Türkistan'ın tamamına yayılmıştır. Bu ayaklanmaların başarıyla sonuçlanması neticesinde 12 Kasım 1933'te Kaşgar'da "*Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti*"ni ilan etmişlerdir.²² Ancak kurulan bu devletin ömrü uzun olmamıştır. Çünkü, 1934-1944 yılları arasında Doğu Türkistan'da Rus istilası başlamış ve Rus-Çin siyasi ve askeri ittifakı sonucu 1937'de devlet yıkılmıştır. Bu tarihten itibaren Doğu Türkistan'da Çin baskısı daha da artmış ve çeşitli ayaklanmalar çıkmıştır. 1938 yılının sonunda bu ayaklanmalar şiddetle bastırılmıştır. Sovyet vatandaşı olan Kaşgar Emniyet Müdürü Mavlanov, sadece bir günde 6.000 kişiyi kurşuna dizdirmiş, 300.000'den fazla Doğu Türkistanlı hapsedilmiş ve 10.000'den fazla ailenin malına el konulmuştur.²³

Çin'in imha ve Çinileştirme siyasetinin sonucu olarak bütün Doğu Türkistan halkı Temmuz 1944'te İli bölgesinde Gulca'da Ali Han Töre önderliğinde Çinlilere karşı yeniden ayaklanmış ve 07.08.1944'te "*Doğu Türkistan Cumhuriyeti*"ni kurmuş ve cumhurbaşkanlığına da Ali Han Töre getirilmiştir. Rus-Çin işbirliği neticesinde bu devletin ömrü de iki yıl sürmüş ve 22.10.1945'te Çin ve Türk heyetlerinin Ürümcü'de görüşmeleri sonucunda karma bir hükümet kurulmasına karar verilmiştir. 1946'da kurulan karma hükümetin başına Chang Chih-Chung getirilmiştir. Çinli askerlerin Türklere zulümleri başlayınca halk isyan etmiş ve 1949'da Çin birlikleri Kumul'u işgal etmiştir.²⁴ Neticede 1944'ten beri devam eden

²⁰ Baymirza Hayit, *age.*, s. 147-148.

²¹ Hayati Aktaş, "Doğu Türkistan: Çin Ortaasyası'ndan Etnik Ayrımcılık ve Kontrol" *Gökbayrak Dergisi*, Mayıs-Haziran 2004, s. 509, s. 11-14.

²² Ahmet Toksoy, "Doğu Türkistan Tarihine Bir Bakış", *Doğu Türkistan'ın Sesi*, İstanbul: S. 59-60, s. 26-36.

²³ Baymirza Hayit, *age.*, s. 322-330.

²⁴ Ahmet Toksoy, *agm*, s. 26-36; İsa Yusuf Alptekin, *age.*, s. 183.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

milliyetçi Çin istilasının yerini 1949'da başlayan komünist Çin istilası almıştır.

Yukarıda özetleyerek verdiğimiz Doğu Türkistan'ın siyasî tarihinde, Uygur Türkleri arasında erkek ve kadın pek çok kahraman temayüz etmiş ve bu kahramanlar hakkında efsane, destan ve halk şiiri gibi çeşitli sözlü kültür ürünleri oluşmuştur.

Doğu Türkistan Uygur Türklerinin Çin yönetimine karşı millî ayaklanmalarında kahramanlık gösteren kadın kahramanlarından biri Naziğim'dir. Uygur Türkleri bu kahraman kızın maceralarını anlatan bir destan yaratmışlardır. Uygur Türkleri arasında "Naziğim" (Nazugum/Nuzugum)²⁵ olarak bilinen bu destanda, Kaşgar halkının 1826 yılında Çin yönetimine karşı başlattığı ayaklanma ve bu ayaklanmanın bastırılmasından sonra gelişen olaylar anlatılmaktadır.

Naziğim, Uygur Türklerinin millî direnişinin ve özgürlük mücadelesinin sembolü haline gelen kadın kahramanlarından biridir. Bir destan kahramanı olan Naziğim, halkın muhayyilesinde çeşitli şekillerde idealize edilmiş ve onunla ilgili efsaneler yaratılmıştır. Bu efsanelerden biri şöyledir:

"Şunkar Dağı'nda²⁶ bir mağara varmış. Mağaranın ağzı dar, içi genişmiş. Naziğim, namusunu korumak için zalim Sulan'ı boğazından hançerleyerek, dağa kaçmış ve en sonunda bu mağaraya gizlenmiş. Karnı acıktığında, mağaranın etrafındaki bal arılarının yuvasını bozup, bal yiyerek günlerini geçirmiş.

Bir süre sonra, Naziğim'in Şunkar Dağı'nda bir mağarada yaşadığını askerler öğrenmiş ve onu yakalamaya gitmişler. Askerler mağarayı görünce "Bu kaçağı şimdi tavşandan da kolay yakalarız." diye düşünmüşler ve mağaranın içine tek tek girmeye başlamışlar. Naziğim çeviklikle ilk giren askerin göğsüne hançeri saplamış. Asker, o anda yere yığılmış ve elindeki kılıç da düşmüş. Diğerleri mağaranın içine girmeye cesaret edememişler. Naziğim, ölen askerin kılıcını alarak askerlere doğru yürümüş, hepsi ardına bakıp kaçmış. Bunun üzerine daha fazla asker gelerek mağarayı sarmış. Askerlerin komutanı, onlara emir vermiş:

—Duman verin, boğulunca yakalayın! demiş. Askerler etraftan odun toplayarak, mağaranın ağzına ateş yakmışlar; fakat duman mağaranın içine gitmemiş. Bunu gören komutan tekrar:

²⁵ Alimcan İneyet, **Uygur Halk Destanları I**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s. 1-22.

²⁶ Şunkar Dağı: Kazakistan'ın sınırları içindedir. Dağda şahin çok olduğu için "Şunkar Dağı" diye adlandırılmış. Bu dağın eteğindeki köyün adı da "Şunkar"dır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

—Mağaranın ağzını kırarak büyüün, diye emir vermiş. Askerler, ellerine geçen her şeyle “He-hu!” diyerek mağaranın ağzını kırarak büyümeye çalışmışlar. Aradan bir kaç gün geçtiyse de mağaranın ağzını büyütememişler. Bunun üzerine askerlerden her biri çam ağacından meşale yakarak, mağaranın içini aydınlatıp sıraya dizilip mağaranın içine girmiş. Naziğim, karşısına gelenin kellesini almış. Mağaranın içinde düşmanlarına karşı inatla savaşmış. Vakit uzadıkça Naziğim yorgun düşmüş ve sonunda gücü kalmayarak yığılıp kalmış. Sağ kalan askerler, baygın yatan Naziğim’i bağlayarak alıp götürmüşler. O günden sonra bu mağaraya “Naziğim Mağarası” denmiş.”²⁷

Bu efsanede Naziğim’in savaşçı ve yiğitlik özelliği yansıtılmıştır. Onun savaşı “ana”nın Yalmavuz’a karşı yaptığı savaştan, Mehtumsula’nın düşman ordusuna karşı yaptığı savaştan farklı değildir. Umay’ın koruyuculuğu, Naziğim’in kendi halkını düşmanın istilasından koruma, kendi namusunu korumak suretiyle milletin namus, onur ve haysiyetini koruma çabalarında yansıtılmıştır. Uygur Türkleri arasında, Naziğim’in hayatını konu alan çeşitli türküler de söylenmektedir.

Uygur Türklerinin sözlü edebiyatında bir kahraman olarak anlatılan kadınlardan biri de İparhan’dır. İparhan, Apak Hoca (Hidayitullah) tarafından Üçturfan’a sürülen Saidiye Hanlığı’nın hükümdarı Emir Muhammet’in torunu Nur Elanurhan’dır. Güzelliği ve misk kokusu nedeniyle insanlar ona “İparhan” adını vermiştir. Ata binip ok atmada mahir olan İparhan, savaşlarda kahramanlık gösteren Uygur kızlarından biridir. Uygur Türkleri arasında onun namının yayılması, Mançu hanlarından İşingnu’nun askerleriyle yaptığı savaşta kahramanlık göstermesi ve esir düşmesi sonunda İşingnu Han’ın²⁸ onunla zorla evlenmek istemesi nedeniyledir.²⁹

Uygur Türklerinin kadın kahramanı İparhan hakkında çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Düşman askerileri, savaşta esir düşen İparhan’ı Pekin’e götürmüş ve İşingnu Han’a teslim etmişlerdir. İlk görüşte ona âşık olan İşingnu Han, onu kendisiyle evlenmeye razı etmek için, onun her isteğini yerine getirmişse de, İparhan onun eşi olmaya asla razı olmamıştır. Örneğin; İşingnu Han, İparhan’ı

²⁷ **Uygur Helk Rivayetleri (Nam-Ataklar Hekkidiki Rivayetler) 2**, Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Ürümçi, 1998, s. 233–234.

²⁸ İşingnu Han: 1711–1799 yılları arasında yaşayan ve “Padişah Çyenluñ” olarak da bilinen Mançu hanlarından biridir.

²⁹ İparhan hakkında geniş bilgi için bk. **Uygur Helk Rivayetleri (Şehisler, Vekeler Hekkidiki Rivayetler) 3**, Yay. Hzl. Geyretcan Osman, Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Ürümçi, 1998, s. 272–274.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

evelenmeye razı etmek için, onun Yarkent'teki ailesi ve akrabalarını Pekin getirerek sarayın çevresine yerleştirmiş ve ailesiyle görüşmesini sağlamıştır. Yine İparhan'ın "Benim yurdunda meyvesi altın, yaprakları gümüş, dalı silah ve kokusu misk olan bir ağaç var, o ağaçtan buraya getirmeni isterim!" demesi üzerine, İşingnu, Hâkim Beg ve Suçiñ komutasındaki askerlerini iğde ağacı getirmek üzere Yarkent'e gönderir. Bunlar, Yarkent halkına eziyet ederler ve yüz kadar iğde ağacının kökünden söküp Pekin'e taşıyan Yarkentliler, yolda "İğde Ayaklanması" adıyla bilinen ayaklanmayı çıkarırlar ve Hâkim Beg ve Suçiñ başta olmak üzere bütün Mançu askerlerini öldürürler. Bunun üzerine İşingu Han, İparhan'a zorla sahip olmak ister. Ancak İparhan onu bıçaklayarak yaralar ve bu emeline ulaşmasına engel olur. Sonunda İşingnu bir sefere çıktığında, İşingnu Han'ın annesi ve saray erkânı, İparhan'ı zehirleyerek öldürür.³⁰

Uygur Türkleri için İparhan, efsanevî bir kahramandır. Halkına ve geride bıraktığı akrabalarına ihanet etmek yerine, ölümü yeğleyen tavrıyla iffetin ve erdemın sembolü olur.

Uygur Türkleri, 1864–1871 yılları arasında Mançu istilasına ve onun yerel işbirlikçilerine karşı birçok kez ayaklanmışlardır. Mayimhan, özgürlük için Mançu yönetimine karşı millî ayaklanmada öne çıkan kadın kahramanlardan biridir. Sonraki dönemde hükümet tarafından idam edilen Mayimhan, Uygur Türklerinin bağımsızlık sembollerinden biri haline gelmiştir. Onun kahramanlığını dile getiren halk şiirlerinden bazıları şöyledir:

<i>“Zından témi igiz tam</i>	Zından damı yüksek dam,
<i>Uniñ içi gorustan</i>	Onun içi kabristan.
<i>Erkinlikke bel bağlap</i>	Özgürlüğe niyet edip,
<i>Şehit ölgen Mayimhan</i>	Şehit düştü Mayimhan.
<i>Mayimhan özi obdan</i>	Mayimhan çok iyi,
<i>Bezide huyi yaman</i>	Bazen de huyu kötü.
<i>Uniñ cénini aldi</i>	Onun canını aldı,
<i>Qan içer qara zaman</i>	Kan içen kara zaman.

³⁰ *Uyğur Helk Rivayetleri (Şehisler, Vekeler Hekkidiki Rivayetler)* 3. Yay Hzl: Ğeyretcan Osman, Ürümçi: Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, 1998, s. 272–274.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

<i>Han Hocamniñ boz éti</i>	Han Hoca'nın boz atı,
<i>Deryalarda özemdu</i>	Nehirlerde yüzer mi?
<i>Mayimhandek baturni</i>	Mayimhan gibi bahadırı,
<i>Darin obdan köremdu</i>	Bey ağa sever mi?
<i>Ata bolğiniñ qéni</i>	Ata olacak kişi nerde?
<i>Ana bolğiniñ qéni</i>	Ana olacak kişi nerde?
<i>Qiliç bilen çapqanda</i>	Kılıç ile vurduğunda,
<i>Tilep alğiniñ qéni</i>	Dileyip alacak kişi nerde?
<i>Aldimizda töt Mançu</i>	Önümüzde dört Mançu,
<i>Qiliçini oynatti</i>	Kılıcını salladı.
<i>Hékim Beg bolap berse</i>	Hâkim Bey arka çıksa,
<i>Öltürmeytti, palaytti</i>	Öldürmezdi, sürgün ederdi.
<i>Turpanniñ yoli qumluq</i>	Turfan'ın yolu kumluk,
<i>Ötüp bolğili bolmas</i>	Geçip gitmek mümkün değil.
<i>Atmış yambuni élip</i>	Altmış yambuyu* alıp,
<i>Bikar turğili bolmas</i>	Boş durmak mümkün değil.
<i>Atmış yambuni élip</i>	Altmış yambuyu alıp,
<i>Darin ambal toyamdu</i>	Bey ağalar doyar mı?
<i>Mayimhanni öltürdi</i>	Mayimhan'ı öldürdü,
<i>Huni uni qoyamdu</i>	Kanı onu bırakır mı?
<i>Kona şeherde aq térek</i>	Eski şehirde ak kavak,
<i>Yéni şeherde kök térek</i>	Yeni şehirde gök kavak,
<i>El cemaet işiğa</i>	Vatanın, halkın işine,

* Yambu: At toynağına benzer şekilde ve büyüklükte döküm haline getirilmiş gümüş para.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

<i>Mayimhandek yaş kérek</i>	Mayimhan gibi genç gerek.
<i>Gülbağ süpet Qeşqerdek</i>	Gülbağ sıfatlı Kaşgar gibi,
<i>Yeñi soqqan şeher barmu</i>	Yeni kurulan şehir var mı?
<i>Mayimhan şehit boldi</i>	Mayimhan şehit oldu,
<i>Aña ohşaş er barmu</i>	Onun gibi yiğit var mı?” ³¹

Doğu Türkistan Türkleri arasında “Üç Vilayet İnkılâbı (1944-1945)” döneminde milliyetçi Çin yönetimine karşı yapılan savaşlarda ortaya çıkan kadın kahramanlardan biri de Rizvangül’dür. O, 1944 yılında Gulca’nın Herembağ bölgesinde, milliyetçi Çin (Guomindang) askerleri ile yapılan çetin savaşa katılmış ve millî mücadelenin ön saflarında yer almıştır. Uygur Türkleri, savaşta şehit düşen bu cesur ve kahraman kızını asla unutmamış, onun kahramanlığı ve mücadelesi hakkında şiirler ve şarkılar düzenlemişlerdir. Halkın gönlünde derin izler bırakan Rizvangül hakkında teşekkür eden halk şiirlerinden bazıları şunlardır:

<i>“Hever keldi goya bir</i>	Haber geldi guya bir,
<i>Suldi digen qizil gül</i>	Soldu diye kızıl gül.
<i>Veten uçun can pida</i>	Vatan için can feda,
<i>Emesmidu Rizvangül</i>	Değil miydi Rizvangül?
<i>El dañqini yat qilip</i>	Halkın adını hatırlayıp,
<i>Düşmenlerni étip kül</i>	Düşmanı vurup kül edip,
<i>Bel bağliğan ceñlerde</i>	Gayret etti savaşlarda,
<i>Uygur qizi Rizvangül</i>	Uygur kızı Rizvangül.
<i>Untulsunmu héç qaçan</i>	Unutulur mu, asla,
<i>Untulmaydu Rizvangül</i>	Unutulmaz Rizvangül.
<i>U bir tozimag éçilip</i>	O hiç solmadan açıp,
<i>Turğan esli qizil gül</i>	Duran gerçek kızıl gül” ³²

³¹ **Uygur Helk Tarihi Koşakliri**, Yay. Hzl. Uçkuncan Ömer, Kaşgar Uygur Neşriyatı, Kaşgar, 1981, s. 37-39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Bu şiirlerde, vatan ve milletini dış güçlere karşı savunma ve koruma uğruna, halkın özgürlüğü ve bağımsızlığı için genç yaşında hayatını hiç tereddüt etmeden feda eden Uygur Türklerinin kızı Rizvangül'ün kahramanlığı övülmüştür.

Uygur Türklerinin kadın kahramanları ve onların hayatı etrafında teşekkül eden sözlü kültür ürünlerinden bazılarını değerlendirdiğimiz bu çalışmada, Türklerin mitik, dinî ve tarihî anlatmaları içinde kadın kahramanların önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Türk kültür tarihi incelendiğinde, inanç sisteminden yaşam biçimine kadar topluma yöne veren, çeşitli özellikleriyle millî değerlerin sembolü haline gelen sayısız kadın kahramanın yer aldığı görülecektir. Bu konuda yapılacak daha kapsamlı çalışmalar, gerek Türklerin mitolojik inanç ve düşünce sisteminin gerekse Türk kültür tarihinin aydınlatılmasına büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- RAHMAN Abdukerim, **Yipek Yurtidiki Epsane-Rivayetler**, Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi 1999.
- TOKSOY Ahmet, “Doğu Türkistan Tarihine Bir Bakış”, **Doğu Türkistan’ın Sesi**, S. 59–60, s. 26–36.
- İNAYET Alimcan, **Uygur Halk Destanları I**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- İNAYET Alimcan, **Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/Celmoğuz**, İzmir 2007.
- BAYAT Fuzuli, **Türk Mitolojik Sistemi 2**. Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- BEYDİLİ Celal, **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Yurt Kitap Yayın, Ankara 2005.
- Cuño Uyğur Tarihi ve Medeniyeti Tetkikati**, Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi 1998.
- Çin’deki Altay Dil Ailesine Mensup Milletlerin Efsane ve Hikâyeleri**, (Zhongguo A er tai Yuxi Zhu Minzu Shenhua Gushi), Editör: Man Douhu, Milletler Neşriyatı, Pekin 1997.
- KILIÇ Filiz, ARSLAN Mustafa, BÜLBÜL Tuncay. **Otman Baba Velâyetnâmesi (Tenkitli Metin)**, Ankara 2007.

³² Uyğur Helk Tarihi Koşaklıri, s. 111-112.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

- DLUJNEVSKAYA Galina Vatslavovna, “Kudırge Kayası Eski Türklerdeki Umay Tasvirleri Sorununa Bir Bakış”, çev. Mufaffak Duranlı, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 1**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996.
- AKTAŞ Hayati, “Doğu Türkistan: Çin Ortaasyası’ndan Etnik Ayrımcılık ve Kontrol” **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004, Kayseri, s. 509, s. 11–14.
- HAYİT Baymirza, **Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara 1995.
- ALPTEKİN İsa Yusuf, **Doğu Türkistan Davası**, Ortağ Yayınları, İstanbul 1975.
- POTAPOV Leonid P, “Etnografik Verilerin Işığında Eski Türklerin Tanrısı Umay” çev. Mufaffak Duranlı, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 1**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1996.
- DAVUT Rahile, ”Uygurların Mezar Kültürü Üzerinde Bir Araştırma.” Akt: Alimcan İnayet, **Milli Folklor**, S. 60, 2003, s.207–208.
- RUJİ Niu, **Eski Uygur Yazılarıyla Yazılmış Metinler Kılavuzu**, Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi 1997.
- STONE Merlin, **Tanrılar Kadınken**, Çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınları, İstanbul 2000.
- Tatar Miflari, Beşençe Kitap**, Tataristan Kitap Neşriyatı, Kazan 1996.
- Uygur Helk Epsane-Rivayetliri (Kök Gümbez)**, Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi 2006.
- Uygur Helk Epsane-Rivayetliri (Kök Yallik Böre)**, Şinciang Helk Neşriyatı, Ürümqi 2006.
- Uygur Helk Rivayetliri (Nam-Ataklar Hekkidiki Rivayetler) 2**, Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Ürümqi 1998.
- Uygur Helk Rivayetliri (Şehisler, Vekeler Hekkidiki Rivayetler) 3**, Yay. Hzl. Geyretcan Osman, Şinciang Yaşlar-Ösmürler Neşriyatı, Ürümqi 1998.
- Uygur Helk Tarihi Koşakliri**, Yay. Hzl. Uçkuncan Ömer, Kaşgar Uygur Neşriyatı, Kaşgar 1981.
- KİTAPÇI Zekeriya, **Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslâmiyet**, Yedi Kubbe Yayınları, Konya 2004.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*